

S jezične strane moramo da kažemo, da bismo mogli teksta transkribiranih knjiga jedva što i prigovoriti, da se priređivaču nije potkralo nekoliko netačnosti, koje jasno govore, da Dr Vajs nije Hrvat.

Inače je Dr Vajs priugotavljajući netom pomenuta djela za crkvene potrebe, uložio ne baš mali trud. Rijetko svoje znanje staroslovenštine upotrijebio je, kako bi nam probirući iz mnogih naših glagolskih rukopisa u nas i na strani, dao ono najbolje, pružio u ruke knjige i s te strane prema nauci dotjerane, kad već ne mogu biti savršene.

Na taj način stvorio je Dr Vajs djela trajne vrijednosti. I mi Hrvati treba da smo zato Dru Josipu Vajsu naročito zahvalni.

Bilo u sto dobrih časa.

II.

Dodatak članku prof. Šepića. — Odlomak Parčićevog rukopisa glagolskog misala.

Dr Svetozar Ritig.

Dodatak. Referat prof. Šepića poslali smo prof. Dru Vajsu, da bi na referentove opaske razložio svoje stajalište i objasnio metodu svoga rada. Poznato je, da je Parčićev misal (izdanje 1893.) našao potpuno priznanje u stručnim filološkim krugovima. Prof. Jagić rekao je o njem, da to djelo »služi na čast rimskoj kuriji i slovenskoj nauci«. Prof. Vajs uzeo je za podlogu posljednjega izdanja (god. 1927.) Parčićev rukopis, ali ga je tekstovno i liturgijski znamenito izdjelao i usavršio. Za svoju filološku metodu već se ranije bio sporazumio s prof. Jagićem, pa se pokojnik i meni izrazio, da je prof. Vajs već u redakciji drugoga izdanja Parčićevoga misala najbolje dao, što se u tome poslu moglo dati prema sadašnjem stanju slavističke nauke.

Ipak su pojedini stručnjaci — kako je i posve razumljivo — imali o tome odvojena mišljenja. Tako n. pr. Dr Tentor, danas ravnatelj sveučilišne knjižnice u Zagrebu, u svojim člancima »Najstariji hrvatski glagolski brevijar« i »Vajsov Vesperal« štampanim u Vjesniku Staroslovenske Akademije u Krku (II., 1914.). Njegove opaske i ne tiču se, da tako kažem, merituma Vajsovih glagolskih djela, »izdanih zamjernom erudicijom«, nego više transkripcije iz glagolice u latinska pismena. Dakle u stvari isto, što i prof. Šepić u gornjem referatu zapaža. Novo je, što naš referent — per transenam — izriče misao, kako bi možda bilo uputnije ostaviti za jezik obrednih knjiga jezik panonskih spome-

nika, nego staroslovenski jezik hrvatske recenzije — jer da ne smijemo misliti, da će za obredni jezik svih Slovjena katolika biti izabran baš naš, hrvatski govor staroslovenskoga jezika.

Prof. Vajs u svome pismu našoj redakciji na tu Šepićevu zamjerku doslovce odgovara: »Ovo bi bio i moj ideal, ali ja ga nijesam mogao ostvariti. Liturgijske glagoljske knjige nose hiljadu godina pečat hrvatske recenzije, pa tko se smije usuditi, da to mijenja? — Da sam ja to učinio, svi bi Hrvati graknuli na mene, i stavili me na Index! Čovjek, akademski izobražen, može i iz ovoga misala čitati i izgovarati, kako su njekoč govorili panonski Slovjeni. Liturgu, koji nije slavista, pravio bi panonski tekst samo smetnju.«

Glede pravopisa pako prof. Vajs veli ovo: »Znadem, da kod vas jedni simpatišu sa školskim pravopisom, a drugi s akademskim. Meni nije bilo do simpatija. Ja sam u transkripciji upotrebljavao znakove svima poznate, da što tačnije izrazim tekst misala. Osim toga na koncu knjige dodao sam i tablicu, iz koje svatko može izabrati, kako da pojedina slova i glasove čita i izgovara. Tu je i opaska, da može, kome se sviđa, čitati i izvorno št — žd! Ali pitajte u Krku, da li sam smio pisati »pišta — mesojažda« i t. d., premda ima ovih riječi još u vrbanskim brevijarima. Izvor nedosljednosti, koje je prof. Tentor nabrojio, naći ćete većinom u vašim kodeksima i rukopisima. Možda je meni gdje god i što god pobjeglo, što se ne slaže s načelima, koja postavismo Jagić i ja, ali niti danas ne bih pisao: jih, jim i t. d., jer u ovim slučajevima nije bilo jotacije niti u glagolskom niti u ćirilskom alfabetu, a meni se radilo o tome, da sačuvam starinu »barem na oko«. Ovo je bila i želja Jagićeva.«

Tako eto prof. Vajs. Držim, da su njegovi navodi meritorni odgovor na opaske recenzenata. Kako možemo zahtijevati, da nam u kaosu naših pravopisa učenjak — stranac, dade savršeni tip transkripcije? — Mi bismo morali najprije sami izdjelati jedinstveni obrazac pisanja i pribaviti mu opće priznanje, i onda bismo stekli pravo tražiti od Dra Vajsa, da svoju transkripciju u sklad dovede s takvim pravopisom.

Isto je i s »panonskim« jezikom u našem misalu. Da je on to učinio, pravo on veli, da bi mi svi digli kuku i motiku na njega. — Glagolski misal je liturgijska knjiga, i on ga je u prvom redu uređivao kao liturg, a istom u drugom kao filolog. Liturg se mora u svom poslu držati crkvenih tradicija i kanona. Latinski misali uređuju se ne prema klasičnom jeziku latinskom, nego prema onoj crkvenoj latinštini, koja već 1500 godina živi u rimskom bogoslužju. Starostavne knjige crkvene nijesu klasični uzori za filologiju, nego izražaj organskoga liturgijskoga razvoja u Crkvi, a taj je silom prilika za jezik glagolskoga misala usvojio staroslovenski hrvatske recenzije.

Pod kraj mi je i to reći, da ni Crkva, a ni prof. Vajs u časnoj zadaći crkvenoga liturga, nijesu pozvani brigu brinuti, da »uskore

toliko žudenu sveslovensku uzajamnost«. Na tu su zadaću pozvani drugi ljudi i druge knjige.

Odlomak Parčičevoga rukopisa glagolskoga misala primila je naša Staroslovenska Akademija na dar od prof. Vajsa. Rukopis Parčičev pisan je vrlo čitljivo crnom, a Vajsova korektura crvenom tintom. Prof. Vajs u popratnom pismu želi, da se rukopis »čuva pošteno kao dokumenat dragocjene ostavštine Parčičeve,« a mi dodajemo i kao dokumenat neumrloga truda Dra Vajsa. Drugi dio rukopisa predao je još 1926. Dru Antunu Mrakovčiću, da ga ponese u Krk. — Čitav rukopis može danas sutra dobro poslužiti redaktorima pri novim edicijama glagolskoga misala.

Recenzije.

Dr. Fra Julijan Jelenić: Povijest Hristove Crkve. III. knjiga (god. 692.—1054.) Naklada HBA, Zagreb. Tisak Nadbiskupske tiskare 1928. — 8° str. IV + 256. U komisiji: Saveza III. Reda sv. Franje, Zagreb, cijena 80 Din. + poštarina.

Ova knjiga Povijesti Crkve Hristove obrađuje prvo razdoblje srednjega vijeka obuhvaćajući događaje od petošestog crkvenog sabora 692. g. do konačne provedbe istočnoga raskola g. 1054. Razdijeljena je ova knjiga u dva opsežna dijela. Prvi dio crta nam *izvansku povijest* katoličke Crkve, a drugi dio bavi se predočivanjem njezine unutarnje povijesti. U *izvanskoj povijesti* ocrtao nam je pisac katoličku crkvu u njezinom golemom misijonarskom djelovanju oko pokrštavanja različitih poganskih naroda, koji su se poslije seobe naroda ustalili u raznim dijelovima Evrope. To su narodi germanski, slavenski i ogranak uraloaltajskih plemena Mađari.

S osobitom je pomnjom obradio povijest pokrštavanja slavenskih naroda, kao Hrvata, Slovenaca, Srba, Bugara, Moravljana i Slovaka, Čeha, Poljaka, Rusa i Polapskih Slavena. Kako strani historici veoma oskudno obrađuju povijest slavenskih naroda, to nas je pisac uvelike zadužio što je baš ovaj dio obradio s naročitom pažnjom, prikupivši i osvrnuvši se na sva poznata vrela, koja se tiču *specijalno* slavenske crkvene povijesti, te uvaživši i najnovije rezultate naučnog istraživanja naših domaćih povjesničara na tom području. Stoga će upravo u obradbi povijesti kršćanstva kod Slavena naći svaki čitalac mnogo dragocjenih i dosada u širim krugovima nepoznatih detalja. Iz povijesti pokrštavanja raznih naroda u srednjem vijeku vauredno lijepo odsijeva blagotvorno djelovanje katoličke crkve, koja je kao dobra majka s ljubavlju privijala sve narode bez razlike na svoje grudi, da ih preporodi ne samo u svijetlu evanđelja, nego da ih također kultivira i civilizuje, jer su misijonari katoličke Crkve ujedno začetnici i promicatelji kulture kod svih tih naroda.